

Käännekohdassa

Kirjoittajat: Tuomo Rainio ja Kristian Jalava

I

Ennen havaitsijaa, valonsäde koskettaa maiseman pintaa. Kosketus on lämmin, valonsäteen energia uppoutuu pintarakenteisiin ja lämmittää niitä. Osa energiasta hajautuu lämmöksi, mutta osa pakenee maailman huokoista vastaanottavuutta. Heijastukset siroavat maiseman pinnoilta. Ilma täyttyy valosta – poukkoilevat säteet jakavat maiseman kappaleiksi. Kaikki säteilee.

Miten tuon näkyvän järjestäisin? On kallionhalkeamia, perhostoukkien rei'ittämiä lehtiä, oksistoja ja puron kirkasta vettä. Ehkä valon voisi hetkeksi järjestää näillä? Rajata tilan, jossa valo viihtyy ja tarkastella sitä vangittuna?

Jos varjostat kiveä suurella lehdellä, johon toukka on syönyt pienen reiän, voit havaita maiseman kiven pinnalla. Valo kuljettaa ilmaan sirotellun maiseman ja lehti kokoaa säteet kuvaksi. Kuva elää osana maisemaa.

Kun havaitsija astuu maisemaan kaikki tämä tapahtuu itsestään. Maailma rakentuu katsojan näköaistimuksena, jossa pupilli suorittaa lehden virkaa ja verkkokalvo toimii maiseman vastaanottavana pintana.

*

Tiedän että on paradoksaalista kirjoittaa maisemasta ilman havaitsijaa. Sillä maisemaa ei ole ilman havaitsijaa, joka järjestää valosta sakean ilman ensin optisesti ja sitten kielellisesti. Maisema on havaitsijan luoma jäsenitys, päätelmä, josta on enää vaikea päästä eroon. Havaitsija kuljettaa sitä mukanaan ja sovittelee sitä kaiken näkemänsä ylle. Se on malli tai skeema, opitun tuottama ehdotelma näkyvän järjestämiseksi. Jos voisin, haluaisin viettää hetken ilman tuota mallia, ilman ennakkoon annettua kuvaa, ilman tietoa siitä, mitä minun tulisi nähdä ja aistia jäsentymätöntä valoa. En näkisi maisemaa, en lehtiä, perhostoukkia, kiviä tai kirkasta puroa. Kaikki olisi latentissa tilassa.

Kuinka kirjoittaa latenteista kuvista, kuvista joita et ole nähnyt? Voimme kuvitella latentin tilan astumalla ennalta tuntemattomaan pimeään huoneeseen. Samaan aikaan tiedämme, että huone on olemassa tietynlaisena, mutta emme kuitenkaan näe millainen se todellisuudessa on. Pimeä huone on latentissa tilassa. Ilman valoa huone pitäytyy tuntemattomuudessa, mutta jo yhden kandelan välähdys tilassa muuttaa latentin huoneen kuvaksi.

Tähän asti Kristian Jalavan Käännekohta -teossarjan valokuvat ovat olleet minulle latenteja. Kuvat on valotettu ja vedostettu, ne ovat olemassa, eivätkä materiaalisesti juurikaan enää muutu, mutta minä en ole nähnyt kuvia. Ne ovat minulle olemassa samaan tapaan kuin tuntematon pimeä huone.

Kuumana kesäpäivänä tehokas ilmastointijärjestelmä saa vastavalmistuneen yliopistorakennuksen tuntumaan mukavan viileältä paikalta. Laitosmaisessa pienoisilmastossa olen kuin eristettynä ulkomaailman muuttuvilta olosuhteilta. Kiertelen uutuutta huokuvan rakennuksen tyhjissä saleissa, käytävissä, työtiloissa.

Nousen entiseen viljasiiloon rakennettuja kierreportaita pitkin ”majakaksi” kutsuttuun torniin. Auki leikatuissa betonivaluissa voin nähdä viitteitä rakennuksen aiemmasta käyttötarkoituksesta. 1940-luvun alussa rakennettujen siilojen korkeinta osaa käytettiin aikanaan viljan kuivaamiseen. Vilja nostettiin siiloista elevaattoreilla kuivurin ylimpään osastoon, josta se automaattisesti eri sulkujen ja vakuumin kautta valui kuivauslaitoksen läpi.

Kun Helsingin Myllyn tuotanto siirrettiin 1990-luvulla pois pääkaupungista, Sörnäistenrannan tehdas suljettiin ja katunäkymää hallinnut massiivinen siilorivistö purettiin. Suoralinjainen funkistorni vältti kuitenkin purkutuomion, ja se sai jäädä vilkkaasti liikennöidyn tien varteen odottamaan kohtaloaan. Tehtaan sulkemisen jälkeen graffitimaalarit ja tuhannet keskykyhkyt valtasivat heitteille jääneen kiinteistön, joka sai lisänimen ”puluhelvetti”. Harmaat betoniseinät peittyivät graffiteista, kunnes 2000-luvun alussa pääsy rakennukseen estettiin ja katutaiteen galleria suljettiin.

Liiketunnistin havaitsee minut ja sytyttää portaikkoon valon. Entisen siilorakennuksen betoniseinät on nyt hiottu puhtaiksi menneen ajan spraymaali- ja homekerroksista. Rakennuksen huipulla, siellä missä ennen oli viljansiirtokoneistoja, voi nähdä vielä merkkejä remonttia edeltävästä ajasta. WUFFIS, NFMB ja kolmivärinen spraymaalaukset, jossa on numero 200. Vain nämä parvekkeen oven eteen tehdyt lattiamaalaukset säilyivät remontissa ja jäivät todisteeksi uudisrakennuksen värikkäästä menneisyydestä.

Pysähdyn Sörnäisten rantatien suuntaisen ikkunasyvennyksen ääreen. Millaisen maiseman ovat tehtaan työntekijät, graffitimaalarit ja taideopiskelijat nähneet eri aikoina katsoessaan ulos tästä ikkunasta? Miten kaupunkimaisema on muuttunut jatkosodan ajoista tähän päivään tultaessa, ja miten erilaiselta se voikaan näyttää seuraavan 80 vuoden kuluttua – vuonna 2100? Onko tässä kohdassa silloin vielä ikkuna?

*

Kirkas valo tunkeutuu sälekaihdinten raoista hämärään huoneeseen. Seinille ilmestyy heijastuvan valon abstrakteja kuvaelmia, tuulessa huojuvien lehmusten maagisia tansseja. Nämä hetkelliset valojäljet, joita jäämme katselemaan toimettomina hetkinämme, ovat vihjeitä pimeän huoneen potentiaalista.

Maisema on vasta muodostumassa. Sen reunat ovat vielä epätarkat, mutta siitä saa jo selvää. On kerrostaloja, kirkontorneja, ylös kurottavia nostokurkia. Kaupungin jokapäiväinen rytmi. On lehmusten varjostamia liikenteen väyliä, pikimustia hiilikasoja ja auringossa kimaltelevia satama-altaita. Kaikki säteilee, heijastaa valoa ja varastoi energiaa.

Tarkoitukseni on pimentää huone niin tiiviisti, ettei yksikään ylimääräinen valonsäde pääse tunkeutumaan sisään. Viimeisen aukon sulkeutuessa on jäljellä vain täydellinen pimeys, ja ympärilläni hiljaisuus, jonka keskellä voin kuulla oman hengitykseni äänen. Kun sytytän otsalamppuuni punaisen suoja-avalon, voin nähdä huoneen ääriiviivat. Käärin valokuvapaperirullan esiin mustista suojamuoveista ja levitän sen varovasti auki. Aivan kuin voisin tuntea suurikokoisen

paperin valoherkkyyden kehollisena aistimuksena. Kiinnitän paperin niittipyssyllä filmivanerilevyyn, jonka nostan kohdalleen liikutettavaan seinämoduuliin. On aika puhkaista reikä pimeyteen ja antaa valon tarttua paperiin. Näin latentti kuva saapuu pimeään huoneeseen.

*

Kun maiseman pintaa koettaa, sen alta löytyy erilaisia onttoja tiloja. Kaupungin julkisivujen kätköistä paljastuu tuhansittain suorakulmaisia onkaloita, huoneita, jotka muodostavat maiseman suojaisen sisäpuolen. Näillä ihmisen tekemillä huoneilla on sisäänrakennettuna ominaisuutena näkemisen kaltainen kyky järjestää valoa kuvaksi. Onko tällainen ontologinen ominaisuus päätyntä täysin vahingossa kaikkiin näihin tiloihin? Huomaan leikkiväni ajatuksella, että rakennukset olisivat jossain määrin tietoisia olioita. Miltä maiseman hidas muutos näyttäisi rakennuksen silmin? Miltä maisema näyttäisi yhdestä pisteestä katsottuna – pitkän ajan kuluessa?

Näen, miten laajamittainen uudisrakentaminen etenee kaupungin horisonttiviivassa. Uusia rakennuksia nousee ja kaupungin tajunta laajenee. Ja samanaikaisesti vanhoja rakennuksia puretaan, tapahtuu katkoksia, muistin menetystä ja kaupungin hidasta tuhoa.

Yllättävä näky katutasossa saa huomioni palaamaan maiseman pintaan. Mies uimahousuissa ottaa aurinkoa pyörätien ja nelikaistaisen autotien välisellä kapealla viherkaistaleella. Hän makaa pienellä pyyheliinalla ja nojaa päätään betoniporsaaseen.

III

Olen toisessa kerroksessa, ja samaan aikaan toisaalla. Kristian Jalavan valokuvat ovat kiinnittyneet tilaan ja näen ne nyt ensimmäistä kertaa. Toisaalla kaupunkimaisema, ja toisaalla rakennuksen sisus, kuin mekaaninen suonisto – ja kolmantena – katsoja kuvien välissä, ulko- ja sisätilan leikkauskohdassa. Olen osa rakennusta.

Kun valokuvat esitetään samassa paikassa, jossa ne on otettu, valokuvan *tilan ja ajan outo kietoutuma* keriytyy auki. Tilasta tulee kiinnekohta, jotain pysyvää, jossa tapahtumien ajallinen etäisyys tulee ilmi. Rakennuksesta itsestään tulee kamera – tila, jonka läpi aika alkaa virrata, ja edelleen kuvia katsoessani tapahtumat jatkavat vyöryään. Valoherkälle paperille maisemasta heijastuneiden säteiden aiheuttamat mustumat imevät edelleen lisää valoa itseensä. Väsymättömästi valo jatkaa yhä painautumistaan kuvapintaan. Tämä on sekä kuvan muodostumisen että näkemisen ehto!

Siellä, missä on ollut kirkasta, vallitsee kuitenkin nyt hämärä. On outoa katsoa maailmaa tällä tavoin – negatiivina. Kaikki näyttää samaan aikaan tunnistettavalta – tiet, talot ja rakenteet - mutta samalla kuitenkin vieraalta; kaikki ilmenee vieraassa valossa. On kuin varjot olisivat yllättäen tulleet valaistuksi tai alkaneet hohtamaan outoa valoa.

Varsin pitkään ovat valo ja tieto kulkeneet yhdessä. Valolla on keinonsa paljastaa ja tehdä näkyväksi, mutta olisiko jo aika tarkastella myös varjojen tietoa. Sitä, kuinka ne näyttävät meille asiat kätkeytyneinä? Kun valo vaihtuu, voi kaikki tuttu näyttää toiselta. Tällainen käänne ja Maurice Blanchot' n ajatus *toisen yön* esiintulosta kehystävät hyvin Jalavan kuvien tilanteen. Blanchot' n *päivä* on omistettu työn tekoon ja yö vastaavasti pyhitetty levolle, joka varmistaa päivän

keskeyttämättömän toimeliaisuuden. Taiteen kautta päivän keskellä kuitenkin avautuu *toinen yö*, toimettomuuden tila, jossa yö ottaa vallan. Negatiivinen valo heijastaa *toisen yön* esiintuloa; kaupunki on autio, se nukkuu ja toimeliaisuus on tiessään. Jalavan kuvien pitkä valotusaika on häivyttänyt toiminnan. Tiet ovat tyhjiä, veneet ovat palanneet satamaan. Rakenteet ovat tulleet esiin *toisen yön* valossa.

Lopulta minun on kuitenkin katsottava samaan aikaan kahteen suuntaan, sisälle ja ulos, valoon ja varjoihin, päivään ja yöhön, menneeseen ja tulevaan. Vain silloin voin löytää itseni asioiden välistä ja rakentaa maailmani käännekohtaan kahden tilan välille.

Teksti on kirjoitettu Kristian Jalavan Käännekohta -teosta varten. Teossarjan kolme osaa; Lighthouse, Skylight ja Square, valotettiin ja kehitettiin Taideyliopiston Mylly -rakennuksessa heinäkuussa 2021. Kansallisgallerian valtion taideteostoimikunnan kokoelmaan kuuluvat julkiset teokset ovat esillä Myllyn toisessa kerroksessa. Paikkasidonnainen teksti on mahdollista lukea Majakan ylimmässä kerroksessa Sörnäisten rantatien suuntaisen ikkunasyvennyksen luona.